

Citirea fetei

Citirea feței

**Cum să
descifrezi
o persoană
după
trăsăturile
chipului**

ERIC STANDOP

Traducere din engleză de
Ianina Marinescu

Lifestyle

Cuprins

PARTEA I. ARTA ȘI ȘTIINȚA CITIRII FEȚEI

1. Primul nostru limbaj	11
2. Eric e un ou	23
3. Citirea feței de-a lungul istoriei	32
4. Artă citirii feței	45

PARTEA A II-A. POVEȘTI DE VIAȚĂ

5. Personalitate și caracter	63
6. Scopul în viață	102
7. Lumea expresiilor faciale	124
8. Drumul în viață	143
9. Afaceri	152
10. Sănătate	167
11. Dragoste	209
12. Percepția altora	235

PARTEA A III-A. GHID DE CITIRE A FEȚEI

Elementele fundamentale ale citirii feței	257
Mulțumiri	325
Note	326

Vedem cum caracterul unui om este adesea exprimat în aspectul său exterior, chiar și în felul în care merge și în sunetul vocii sale. În același fel, caracterul ascuns al lucrurilor se exprimă într-o anumită măsură în formele lor exterioare.

PARACELTUS

*Dumnezeu v-a dat un chip și voi vă faceți altul.**

WILLIAM SHAKESPEARE

Natura îți dă chipul pe care-l ai la 20 de ani. Viața îți modelează chipul pe care-l ai la 30 de ani. Dar la 50 de ani ai chipul pe care-l meriți.

COCO CHANEL

Omul are trei fețe. Pe prima o arată lumii. Pe-a doua o arată rudelor și prietenilor apropiați. Iar pe-a treia n-o arată niciodată nimănui.

PROVERB JAPONEZ

* William Shakespeare, *Hamlet*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956, p. 103; traducere de Petru Dumitriu. (N.t.)

Partea I

Arta și știința
citirii feței

Capitolul 1

Primul nostru limbaj

Eu sunt un cititor al fețelor, ca și tine.

Această abilitate este atât de importantă pentru supraviețuirea noastră, încât avem circuite cerebrale dedicate procesării informațiilor faciale. Testele imagistice pot să identifice locul exact din creier unde se găsește rețeaua noastră de neuroni specializați în citirea feței. Oamenii de știință încă explorează modul în care se dezvoltă aceste circuite neuronale, dar cei mai mulți sunt de părere că este o abilitate, măcar într-o anumită măsură, innăscută. De la naștere — înainte chiar să poată focaliza cu privirea —, copilul este înzestrat pentru căutarea fețelor. După numai câteva ore, un bebeluș poate deosebi chipul mamei sale de cel al unei necunoscute, iar în numai câteva luni devine expert în identificarea genului, a rasei, a emoțiilor și a altor trăsături de bază.

Această legătură față-față este primul limbaj al copilului. Este atât de puternic, încât nou-născuții sunt atrași chiar și de configurațiile care seamănă cu un chip: un șir de două (trei sau mai multe) obiecte deasupra unuia singur. Dar nu reacționează dacă această configurație — sau chiar o față umană — este așezată cu susul în jos.

Am avut la un moment dat o experiență amuzantă la un eveniment corporativ, unde fusesem invitat să vorbesc în fața a vreo 200 de programatori. Am fost nevoit să râd când directorul executiv m-a prevenit că voi fi prezentat

ca „life coach“, întrucât „cititor de fețe“ părea prea ezoteric. Însă chiar aveam de gând să vorbesc despre viață și mai ales despre ce anume dezvăluie fețele noastre (și ale celorlalți) în privința modului în care trăim.

Mi-am început discursul desenând un oval mare pe tablă, cu o linie verticală scurtă pe mijloc și una orizontală dedesubtul ei. Apoi m-am dat la o parte și i-am invitat să emită păreri.

Au trecut mai multe minute de tăcere absolută. Începusem să mă agit când, în sfârșit, am văzut o mână ridicată și am întrebat:

— Ce vezi?

— Butonul de închidere de pe telecomandă, a zis tipul.

Sigur că nu desenasem un buton de închidere, ci schița unei fețe, linia verticală reprezentând nasul, iar cea orizontală, gura. Dar pentru că desenul meu nu avea ochi, nimeni nu a putut ghici ce reprezenta. Atât de profund ne este imprimat modelul cu două obiecte deasupra unuia singur în legătură cu fizionomia umană. Modul în care interpretăm brusc o imagine de acest tip drept un chip este motivul pentru care emoticoanele — formate doar din două puncte și o linie — pot să transmită atâtea și atâtea semnificații.

Cu timpul, când un nou-născut începe să distingă trăsături, va vedea literalmente iubirea din ochii mamei sale, ale cărei pupile se dilată de emoție. Este motivul pentru care ursuleții de pluș au ochii sub forma unor sfere mari și negre — ca o pupilă dilatăată — și probabil motivul pentru care, după cum o arată studiile, bărbații sunt atrași de femeile cu pupile mari. Cu sute de ani în urmă, ca să fie atrăgătoare, femeile italiene își dilatau pupilele cu extractul unei plante care și-a căpătat numele de „femeie frumoasă“, adică belladonna.

Această atracție pentru pupilele mari este primară și ține de subconștient. Pe măsură ce creștem, adunăm

conștient informații despre ceilalți din mai multe surse: tonul vocii, cuvintele, limbajul corporal, coafura și îmbrăcăminte, ba chiar și contextul în care îi vedem. S-ar putea să fim mai puțin conștienți de capacitățile noastre de citire a feței, dar circuitele cerebrale de la baza lor continuă să fie active, generând instincte și intuiții.

De fapt, cercetările arată că girusul fusiform, zona specifică a creierului stimulată la vederea fețelor, continuă să se dezvolte și la maturitate.¹ Alte sisteme de procesare vizuală complexă, cum ar fi recunoașterea locurilor, sunt mai statice. Odată cu maturizarea, din necesitatea de a ne descurca în lumea noastră socială tot mai extinsă, ajungem să recunoaștem o gamă mult mai variată de chipuri. De asemenea, devenim tot mai buni la diferențierea chipurilor asemănătoare. La maturitate, fie suntem limitați, fie avem talent în identificarea fețelor, dar, în medie, ne reamintim și recunoaștem circa 20% dintre oamenii pe care-i vedem.

În mare, 2,5% dintre americani se încadrează la limita de jos a spectrului identificării fețelor din cauza unei afecțiuni numite „prosopagnozie“ sau orbire facială, care poate fi înăscută sau dobândită în urma unui traumatism sau a unei boli ca Alzheimer.² Persoanele care suferă de prosopagnozie au dificultăți în recunoașterea fețelor familiare, deși pot să identifice imediat alte obiecte. Personajul din celebra carte a lui Oliver Sacks, *Omul care își confundă soția cu o pălărie*, suferă de o formă de prosopagnozie. El își identifica soția după glas, iar pe ceilalți din viața sa, pe fratele său, de exemplu, după trăsături specifice precum dinții ceva mai mari. Pe la vârsta mijlocie, însuși Sacks, care nu și-a recunoscut niciodată imaginea în oglindă, s-a confruntat în sfârșit cu propria sa orbire facială.

Opusul orbirii faciale este „superrecunoașterea“, un talent extraordinar de identificare a fețelor. Se

* Oliver Sacks, *Omul care își confundă soția cu o pălărie*, Humanitas, București, 2005. (N.t.)

estimează că un procent de 2% dintre oamenii dotați cu superrecunoaștere pot reține și recunoaște până la 80% dintre chipurile pe care le văd.³ New Scotland Yard are o echipă de elită formată din astfel de oameni care să-i prindă pe infractori prin studierea imaginilor surprinse de cele peste un milion de camere de supraveghere din Londra. Să găsești acul în carul cu fân — o persoană filmată la locul faptei, care să spunem că are o fotografie în sistem — necesită abilitatea uimitoare de a recunoaște o față dintr-o înregistrare video neclară și cu rezoluție joasă și de a o identifica apoi în persoana infractorului. Inspectorul-șef Mick Neville, cel care a creat această unitate, numește recunoașterea facială „a treia revoluție“ a criminalisticii, după amprente și ADN.

Echipa sa a avut succese surprinzătoare. După problemele sociale din 2011, programul de recunoaștere computerizată a fețelor poate identifica numai un agitator din 200 000 de ore de filmare, în timp ce un singur om dotat cu abilități de superrecunoaștere identifică 190. Conform statisticilor, 73% dintre identificările făcute de această echipă au dus la condamnarea infractorilor. Dar ceea ce-i tulbură pe susținătorii drepturilor omului este că, în 13% dintre cazuri, chiar și după consultarea unui al doilea angajat dotat cu capacitate de superrecunoaștere, rezultatele analizelor au dus la arestări greșite.⁴

O problemă inevitabilă în analiza facială — fie ea de natură umană sau electronică — este că poate avea doar precizia bazei de date. Ființele umane, de la naștere încolo, pot să identifice și să citească cel mai bine fețele etniei la care sunt expuși cel mai mult. Oamenii albi tind să recunoască mai bine chipurile de oameni albi, negrii, chipurile de negri, asiatici, chipurile de asiatici și așa mai departe.

Tehnologia de recunoaștere facială, deși îmbunătățită enorm față de 2011, are aceeași problemă. Într-un studiu

din 2018 despre capacitatea de identificare a genului pe baza unei fotografii, trei sisteme de top — de la Microsoft, de la IBM și de la Megvii din China — au depistat fețele bărbaților albi sau cu pielea deschisă la culoare cu o marjă de eroare sub 1%. Dar când a trebuit să identifice chipurile de femei cu piele închisă la culoare, sistemul celor de la Microsoft a avut o marjă de eroare de 21%, iar cele de la IBM și Megvii s-au apropiat de o marjă de eroare de 35%.⁵

Tot în 2018, American Civil Liberties Union (ACLU) a testat sistemul celor de la Amazon, folosit de unele dintre secțiile de poliție, comparând fotografiile tuturor membrilor din Congres cu 25 000 de fotografii publice ale unor persoane arestate. Nu mai puțin de 28 de legiuitori au fost identificați drept infractori. Cei mai mulți erau afro-americani sau hispanici, printre care și figuri cunoscute, precum kongresmenii John Lewis din Georgia și Bobby L. Rush din Illinois. Rezultatul i-a determinat pe cei de la ACLU să numească „defectuoasă, inexactă și periculoasă“ tehnologia de recunoaștere facială.⁶

Chiar și așa, în acest moment tehnologia de recunoaștere facială este în mare parte nereglementată. Aproximativ 117 milioane de americani, în cea mai mare parte persoane nonalbe, apar în bazele de date ale autorităților.⁷ FBI are propria sa bază de date, care se pare că este mai mică și mai sofisticată decât sistemul de tip *cache* al Facebook, ce conține peste două miliarde de imagini.⁸ Pe măsură ce agențiile guvernamentale și companiile private adună — fără restricții și fără supraveghere — date faciale de la milioane de oameni care nu au nici cea mai mică bănuială, este evident potențialul de abuz al acestei tehnologii.

Teama față de un astfel de abuz a determinat doi oameni de știință de la Universitatea Stanford să testeze dacă un program de analiză facială ar putea ghici orientarea sexuală a oamenilor. Aceștia au adunat de pe site-urile

matrimoniale publice 35 000 de fotografii ale unor persoane albe care s-au autodescris ca fiind heterosexuale sau homosexuale și s-au folosit de un algoritm foarte des utilizat care să evalueze diferențele subtile. Apoi au extras la întâmplare imagini și i-au comandat computerului să aprecieze orientarea sexuală a persoanelor respective. Rezultatele au fost teribile: algoritmul a depistat corect orientarea sexuală în cazul a 71% dintre femei și 81% dintre bărbați. Când computerul a avut la dispoziție cinci imagini ale unei persoane în loc de una, nivelul de acuratețe a crescut la 83% pentru femei și 91% pentru bărbați.⁹

Cercetătorii de la Universitatea Jiao Tong din Shanghai au aplicat aceeași metodă, folosindu-se de 1 856 de imagini cu bărbați având între 18 și 55 de ani, computerul trebuind să facă diferența între infractori și cei care respectă legea. Algoritmul lor a depistat infractorii din imaginile alese aleatoriu cu o acuratețe de 89,5% și — deosebit de relevant pentru scopurile noastre — a indicat care sunt trăsăturile specifice care-i diferențiau. Aceste trăsături includ o curbura a buzei superioare care a fost, în medie, cu 23% mai pronunțată decât în grupul de cetățeni care respectă legea, o distanță cu 6% mai mică între colțurile interioare ale ochilor și un unghi cu 20% mai îngust între cele două linii trasate din vârful nasului către colțurile gurii.¹⁰

Studiul chinez a fost de mici dimensiuni și s-a bazat pe un algoritm creat pentru fizionomiile asiatice. Asemenea studiului de la Stanford, a ridicat teribila problemă a încălcării intimității, care nu face obiectul acestei cărți. Însă, pentru că astfel de studii au o largă aplicabilitate — aeroporturi, poliție, diagnostic medical și multe altele —, recunoașterea și analiza facială sunt printre cele mai căutate domenii în tehnologie, dezvoltându-se mai rapid decât reușim noi să le menținem sub control sau decât ne-am putea imagina.

* * *

Aceste tehnologii noi au redeșteptat interesul pentru capacitatea umană de citire a fețelor. Desconsiderată în occident în cea mai mare parte a secolului XX ca fiind o pseudoștiință, citirea feței este acum studiată în instituții de prestigiu ca Universitatea Berkeley din California, New York University, Stanford și Princeton, printre altele. Unii cercetători resping în continuare citirea feței ca știință a fizionomiei, adică practica evaluării caracterului în funcție de trăsăturile feței, practică ce datează de mii de ani, așa cum vom vedea în capitolul 3, „Citirea feței de-a lungul istoriei“.

Criticii citirii feței pun pe seama stereotipiei trăsăturile pe care oamenii, spre deosebire de computere, le identifică pe chipuri. Dar chiar și cei mai sceptici recunosc că suntem înzestrați să evaluăm instantaneu oamenii în funcție de aspectul lor. Iată ce notează Alexander Todorov, de la Princeton, o autoritate în domeniul primei impresii: „E suficient să vedem un chip nu mai mult de o zecime de secundă ca să ne facem o părere“¹¹.

În ultimele câteva decenii, zeci de studii au demonstrat că, atunci când le este arătată imaginea unei fețe — fie în formă fizică, fie electronică —, majoritatea subiecților definesc în același fel personalitatea respectivă. Ca experimentele să fie uniforme, psihologii pun subiecții să evalueze personalitățile în funcție de așa-numita scală „big five“ a trăsăturilor de personalitate: extraversie, agreabilitate, conștiinciozitate, stabilitate emoțională/nevrotism și deschiderea către experiență. Consensul privind personalitatea exprimată în trăsăturile feței este prezent chiar și în cercetările legate de copii.

De exemplu, în două studii din 2014, oamenii de știință au descoperit că subiecți cu vârste de 3–4 ani pot face consecvent diferența între fețe „bune“ și „rele“, „puternice“ și

„nu foarte puternice“, „inteligente“ și „nu foarte inteligente“. Făcând o medie, gradul de concordanță pentru expresiile faciale a fost de 72% la copiii de 3–4 ani. În categoria de vârstă 5–6 ani, gradul de concordanță a fost și mai ridicat (81%); iar la copiii de 7–10 ani s-a ridicat până la 88%. La adulți, gradul de concordanță a fost aproape la fel ca la copiii de 7–10 ani (89%).¹²

Cu toate acestea, mulți oameni de știință susțin că personalitatea nu poate fi întrezărită numai din trăsăturile feței. În primul rând, spun ei, expresiile faciale se modifică de la un moment la altul, așa cum vom discuta în capitolul 7, „Lumea expresiilor faciale“. În al doilea rând, ne avertizează să nu „suprageralizăm“ și nici să nu interpretăm excesiv indiciile detectabile. Unul dintre indiciile derutante pe care aceștia le citează este atractivitatea, care poate avea un efect de halo, făcând persoana să pară plăcută, bună și așa mai departe doar pentru că este frumoasă. Deși suntem cu toții receptivi față de persoanele atractive (vezi „Chipul perfect“, unde este o listă cu trăsături despre care studiile arată că-i fac pe oameni atractivi), în citirea feței conceptul de frumusețe nu este deosebit de relevant.

Suntem în schimb interesați de imaginea de ansamblu. Din cercetările despre orbirea facială, știm că bunăoară creierul uman și un algoritm computerizat procesează diferit fețele. În loc să separe trăsăturile, creierul reperează fața cu totul, ca o imagine unică. Acesta este motivul principal pentru care cartea de față nu e un ghid care să ofere liste de caracteristici faciale cu semnificații deja atribuite.

Un computer are o bază de date cu, să zicem, 1 000 de fețe de infractori și le analizează ca să identifice ceea ce au în comun. Însă oamenii evaluează fiecare chip nou în timp real, apreciindu-l în funcție de trăsăturile sale stabile, cum sunt ochii, nasul și gura; îl privesc cum se schimbă ca urmare a diverselor microexpresii; și trag o concluzie, de regulă inconștientă, folosindu-se de intuiție.

CHIPUL PERFECT

Există oare așa ceva? S-au făcut multe studii privind atractivitatea fețelor. Psihologii Daniel E. Re și Nicholas O. Rule, de la Universitatea din Toronto, au subliniat anumite aspecte de atractivitate care trec dincolo de barierele culturale, precum și motivele probabile:

- O culoare și o textură uniformă ale pielii, probabil pentru că sugerează tinerețe și sănătate. Subiecții cărora li s-a arătat un chip ale cărui variațiuni de culoare au fost netezite au apreciat persoana respectivă ca fiind chiar și cu 15 ani mai tânără.
- Culoarea pielii nuanțele roșietice (dar nu foarte intense) sugerează o bună oxigenare a sângelui și un bun tonus cardiovascular, iar nuanțele gălbui (în cazul persoanelor albe, asiatice și africane) sunt semn al unei bune funcționări a sistemului imunitar. Un studiu din 2012 a arătat că un consum de 3–4 porții de fructe și legume pe zi timp de șase săptămâni duce la creșterea nivelului de carotenoide, suficient cât să-i facă pe oameni mai atrăgători.
- Să nu fie un chip ieșit din comun — observație făcută prima dată în 1878 (și testată mai recent cu ajutorul unor imagini compuse generate pe calculator), probabil pentru că acele chipuri care deviază mult de la normă ar putea indica o stare proastă de sănătate. Însă atractivitatea nu este neapărat sinonimă cu frumusețea. Cele

mai atractive fețe au anumite trăsături speciale, care provoacă atenția.

- Simetrie, dar nu în așa fel încât cele două părți ale feței să fie imagini în oglindă, căci asta ar arăta ciudat și nenatural. Oamenii din toate culturile preferă chipurile ale căror structuri de bază sunt aliniate, chiar dacă nu perfect, deși legătura cu starea subiacentă de sănătate nu este atât de sigură.
- O față cărnoasă (cu adipozitate) reflectă IMC-ul persoanei respective, adică Indicele de Masă Corporală. Oamenii tind să preferă un chip care reflectă un IMC de aproximativ 20, adică exact la mijloc între limitele normalității, și nu chipuri care arată subponderale sau supraponderale.
- Femininitatea și masculinitatea au fost îndelung studiate ca factori ai atractivității, dar rezultatele sunt incerte. Oamenii de știință consideră că hormonul estrogen, care determină dezvoltarea fizionomiei feminine, conferă trăsăturile definite de regulă ca fiind feminine: ochi mari, buze pline, o bărbie mică și ascuțită și pomeți ridicați. Teoria spune că trăsături mai feminine implică niveluri mai mari de estrogen, sugerând fertilitate. Când subiecților li s-a cerut să facă mai atractiv un chip neutru, de regulă aceștia au sporit femininitatea trăsăturilor.

Trăsăturile masculine, determinate de testosteron, sunt linia proeminentă a sprâncenelor, pomeții ridicați și un maxilar pătrășos. Dar chipurile

bărbaților — spre deosebire de cele ale femeilor, unde femininitatea se corelează cu atractivitatea — nu sunt neapărat mai atractive când par mai masculine. Unele studii arată că femeile preferă trăsături mai feminizate și la bărbații albi, și la cei asiatici, în timp ce alte studii arată că nu există vreo preferință, iar altele că preferințele femeilor pot să varieze în funcție de context. Cercetătorii au emis ipoteza că aspectul masculin, semnaland un nivel ridicat de testosteron, poate fi pus în legătură cu trăsături indezirabile de personalitate, printre care comportamentul agresiv, infidelitatea și lipsa de implicare ca părinte. Atracția către masculin a fost cea mai ridicată în zonele unde standardul de viață era foarte scăzut. Pot să existe și alți factori, nesesizați până acum, care să facă atractiv chipul masculin.¹³

Pentru un cititor de fețe, chipul perfect, fie el masculin sau feminin, este cel care transmite autenticitate. În capitolul 12, „Percepția altora“, voi povesti despre propria mea viziune asupra chipului perfect: chipul „iluminat“.

Tot acest nou interes științific, deși important, este exclusiv pentru validarea a ceea ce ființele umane știu de mii de ani. Așa cum afirmă profesorii de psihologie Ran Hassin și Yaacov Trope într-un articol despre studiile lor asupra fețelor, publicat în *Journal of Personality and Social Psychology*: „Pare absolut rezonabil să presupunem că, dacă mintea dedică resurse cerebrale speciale de procesare a trăsăturilor faciale, ea va încerca să extragă cât mai multe informații se poate din acest proces“¹⁴.

Așa cum vom vedea în capitolul 2, mi-am petrecut mare parte din viață studiind sistemele străvechi care au încercat